

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1593

FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Fecr Yayınları

Yayın No | Publication Number: 969

Kitap Adı: Tefsirde Semantik -Kur'an Açısından Şiir ve Şuur-

Book Title: Semantics in Tafsir -Poetry and Consciousness From the Perspective of the Qur'an-

ISBN: 978-625-5576-23-1

DOI: doi.org/10.70458/fcr.9786255576231

Yazar | Author: Doç. Dr. Hacı ÖNEN | orcid.org/0000-0001-9528-0209

Kurum | Institution: Dicle Üniversitesi

ROR ID: ror.org/0257dtg16

Editör: Doç. Dr. Haşim ÖZDAŞ | orcid.org/0000-0002-4621-435X

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book – Monograph

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 162

Yayın Tarihi | Publication Date: Nisan | April 2025

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRCG | İslam / Kutsal metinler yorumu | Islam / Sacred texts: commentaries & exegeses

BISAC: REL006680 | Din / İslam / Kur'an & Tefsir | Religion / Islam / Koran & Commentaries

THEMA: QRH | İslami kutsal metinler yorumu | Islam: sacred texts and commentaries

LC: BP130.2 | Kur'an – Eleştiri, yorum ve tefsir | Quran – Criticism, interpretation, etc.

Atf Bilgisi | Cite as: Önen, Hacı. *Tefsirde Semantik -Kur'an Açısından Şiir ve Şuur-*. Fecr Yayınları, 2025.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

TEFSİRDE SEMANTİK

-Kur'ân Açısından Şiir ve Şuur-

Doç. Dr. Hacı ÖNEN

Ankara 2025

Yazar Hakkında | About the Author

Doç. Dr. Hacı ÖNEN

1977'de Diyarbakır'da doğdu. Diyarbakır İmam-Hatip Lisesinden 1997'de mezun oldu. 2002'de Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesini bitirdi. Yüksek Lisansını 2004'te HÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Kur'ân'da Dünya Kavramı ve Dünyevîleşme adlı tezle tamamladı. 2012'de Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktorasını Taberî Tefsirinde Dirâyet adlı teziyle tamamladı. Diyanet teşkilatında İmam-Hatiplik, Milli Eğitim Bakanlığında Öğretmenlik görevlerinde bulundu. 2013'te Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretim üyesi olarak göreve başladı. Evli ve iki çocuk babası olan Önen, halen Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesindeki görevini doçent olarak sürdürmektedir.

He was born in Diyarbakır in 1977. He graduated from Diyarbakır Imam-Hatip High School in 1997. He graduated from Selçuk University Faculty of Theology in 2002. He completed his master's degree at HU Institute of Social Sciences in 2004 with a thesis titled The Concept of the World in the Qur'an and Worldliness. In 2012, he completed his doctorate at Ankara University Institute of Social Sciences with a thesis titled Dirâyet in Tabari's Tafsir. He worked as an Imam-Hatip in the Religious Organization and as a teacher in the Ministry of National Education. In 2013, he started to work as a faculty member at Dicle University Faculty of Theology. Önen, who is married and has two children, is still working as an associate professor at Dicle University Faculty of Theology.

Kitap Hakkında

Tefsirde Semantik

-Kur'an Açısından Şiir ve Şuur-

Semantiğin Kur'an'ı anlama ve yorumlama hususunda başvurulan metotlardan biri olarak kabul edildiğini söylemek mümkündür. Zira semantik Kur'an'ın doğru anlaşılmasına imkan sağlar. İlmî çalışmalarda kelimelerin anlamlarındaki gelişmeler geniş açılardan ele alınır. Semantiğin Kur'an'ı anlamada ve kelimelerinin tarihi serencamına ışık tutmada önemli katkılar sağlayacağını söylemek mümkündür.

Kur'an'da birtakım kelimeler farklı anlamlarda kullanılmıştır. Kur'an'da geçen kavramlar, bazen yeni anlamlar kazanmış, bazen anlam genişlemesine uğramış, bazen de anlam daralmasına uğramıştır. Semantik metot bu anlamsal değişimleri incelememize imkân sağlar. Semantik metot da Kur'an'ı daha doğru anlamamıza imkân sağlayan bir metot olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmamızda semantik konusunu ve bu çerçevede ortaya konmuş görüşleri ele almaya çalıştık. Semantiğin Kur'an'ı anlamak için nasıl kullanılacağını incelemeye çalıştık.

Semantik sadece teorik bir boyuta sahip değildir. Zira semantik analiz uygulamaya dönük bir boyuta da sahiptir. Bu yönüyle çalışmamızda ele aldığımız konular ile ilgili bazı kavram ve kelimeleri analiz etmeye çalıştık. Bu münasebetle çalışmamızın üçüncü ve dördüncü bölümlerinde Kur'an'da şiir, şair ve şuur kavramlarını incelemeye çalıştık.

Çalışmamızın üçüncü ve dördüncü bölümünde Kur'an'da geçen kelimeleri incelerken, semantiğin nasıl uygulandığını araştırmaya çalıştık. Çalışmamızda öncelikle İslam öncesinde, Arap kültüründe şiirin nasıl anlaşıldığını anlamaya çalışacağız. Daha sonra İslamî dönemde şiirin nasıl anlaşıldığını ele almaya çalışacağız. Araştırmamızın temel amaçlarından biri de Kur'an'da geçen, şuur, şiir ve şair kavramlarının semantik analizini yapmak ve Kur'an'ın şiir ve şaire nasıl yaklaştığını araştırmaya çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an; Vahiy; Semantik; Ayet; Şiir; Şuur

About the Book

Semantics in Tafsir

-Poetry and Consciousness from the Perspective of the Qur'an-

It is possible to say that semantics is accepted as one of the methods used in understanding and interpreting the Qur'an. Because semantics enables the correct understanding of the Qur'an. In scientific studies, the developments in the meanings of words are discussed from a wide range of perspectives. It is possible to say that semantics will make important contributions to understanding the Qur'an and shedding light on the historical journey of its words.

Some words in the Qur'an are used in different meanings. The concepts in the Qur'an have sometimes acquired new meanings, sometimes undergone meaning expansion and sometimes meaning contraction. Semantic method allows us to analyze these semantic changes. Semantic method is also a method that allows us to understand the Qur'an more accurately.

In this study, we have tried to deal with the subject of semantics and the views put forward within this framework. We have tried to examine how semantics can be used to understand the Qur'an.

Semantics does not only have a theoretical dimension. Because semantic analysis also has a practical dimension. In this respect, we have tried to analyze some concepts and words related to the subjects we deal with in our study. In this respect, in the third and fourth chapters of our study, we tried to examine the concepts of poetry, poet and consciousness in the Qur'an.

In the third and fourth parts of our study, we tried to investigate how semantics was applied while analyzing the words in the Qur'an. In our study, we will first try to understand how poetry was understood in Arab culture before Islam. Then we will try to discuss how poetry was understood in the Islamic period. One of the main aims of our research is to make a semantic analysis of the concepts of consciousness, poetry and poet in the Qur'an and to try to investigate how the Qur'an approaches poetry and poet.

Keywords: Qur'an; Revelation; Semantics; Verse; Poetry; Awareness

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	11
ÖN SÖZ.....	13
GİRİŞ	15

BİRİNCİ BÖLÜM

SEMANTİK ANALİZ, SEMANTIĞİN KISIMLARI VE DİĞER

DİSİPLİNLER İLE İLGİSİ	19
A. SEMANTİK METODUN ORTAYA ÇIKIŞI.....	19
B. SEMANTIĞİN TARİFİ	21
1. Semantiğin Kelime Anlamı.....	21
2. Semantiğin İstilahî Anlamı.....	22
C. SEMANTIĞİN KISIMLARI	25
1. Genel semantik	27
2. Felsefî Semantik.....	27
3. Dilbilimsel (Linguistik) Semantik	28
a. Eşzamanlı/Synchronic Semantik.....	29
b. Artzamanlı/Diachronic Semantik	31
D. SEMANTIĞİN FARKLI DİSİPLİNLER İLE MÜNASEBETİ.....	32
1. Semantik - Dilbilim Münasebeti	32
2. Semantiğin Semiyoloji İle Münasebeti.....	34
3. Semantiğin Etimoloji ile Münasebeti.....	35
E. SEMANTİK AÇISINDAN ÖNEMLİ KAVRAMLAR	36
1. Mana ve Mananın Kısımları	37
a. Esas Mana	39
b. İzafî/Yan Mana	39
2. Semantik Alan/Kavram Alanı	40
3. Odak Kelime/Kök Anlam	41
F. SEMANTİK ANALİZİN NE OLDUĞU MESELESİ.....	42

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'ÂN'I ANLAMADA SEMANTİK METOT VE KELİME İLE

CÜMLENİN ANLAMI.....	51
A. KUR'ÂN VE SEMANTİK.....	51
1. Semantik ve Anlam.....	51
2. Kur'ân Semantiği Kavramı.....	52
3. Semantik Analizde Uyulması Gereken İlkeler.....	54
B. KUR'ÂN'DA GEÇEN KELİMELERİN TARİHSEL İNCELENMESİ ...	55
1. Cahiliye Dönemi Kelimelerinin Kur'ân'da Kullanılması.....	55
2. Vahyin İnzali Döneminde Kur'ân Kelimelerinin Anlamları....	57
C. KELİMELERDE ANLAM DEĞİŞMELERİ.....	61
1. Anlam Daralması.....	62
2. Anlam Genişlemesi.....	65
3. Anlam Kayması.....	66
4. Anlam Kötüleşmesi.....	67
D. ÇOK ANLAMLILIK VE ZIT ANLAMLILIK.....	68
1. Çokanlamlılık/İştiraku'k-Lafzî.....	68
2. Zıtanlamlılık/Ezdam.....	71
E. CÜMLE SEMANTIĞI.....	73
1. Cümlenin Anlamının Tespiti.....	73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM..... 79

Ş'İR (شعر) KÖKÜNDEN TÜREYEN KELİMELERİN SEMANTİK

ANALİZİ, ŞİİR İLE YAKIN VE ZIT ANLAMLILIK.....	79
A. SÖZLÜKLERDE ŞE-'E-RA (شعر) KÖKÜ VE MÜŞTAKLARI.....	79
1. Şe-'e-re (شعر) Kökünden Türeyen Fiiller ve Anlamları.....	79
a. Sülasî Fiil Olarak (شعر) Kökü ve Anlamları.....	79
a. Mezîd Fiil Olarak Şe-'e-re (شعر) Kökü ve Anlamları.....	81
2. Şe-'e-re (شعر) Kökünden Türeyen İsimler ve Anlamları.....	83
a. Şiir/Ş'ir (شعر) Kelimesinin Anlamları.....	86
b. Şair Kelimesinin Anlamları.....	87
c. Şu'ur Kelimesinin Anlamları.....	89

B. KUR'ÂN'DA ŞE-'E-RA (شعر) KÖKÜNDEN MÜŞTAK KELİMELER VE ANLAMALARI	90
1. Kur'ân'da Şiir Kelimesinin Anlamı	90
2. Kur'ân'da Şair Kelimesinin Anlamı.....	91
3. Kur'ân'da Yeş-'u-ru Kelimesinin Anlamları.....	95
4. Kur'ân'da Meş'er Kelimesinin Anlamları.....	96
C. TEFSİRLERDE ŞİİR (شعر) KELİMESİNİN ANLAMLARI.....	96
1. Rivâyet Tefsirlerinde Şiir	97
2. Dirâyet Tefsirlerinde Şiir.....	100
3. Garîbü'l-Kur'ân Eserlerinde Şiir.....	102
D. ŞİR (شعر) KÖKÜ İLE YAKIN ANLAMLI VE ZIT ANLAMLI KELİMELER.....	104
1. Yakın Anlamlı Kelimeler.....	105
a. 'İlm Kelimesi	105
a. Hikmet Kelimesi.....	106
a. His Kelimesi	108
2. Zıt Anlamlı Kelimeler.....	110
a. Cehâlet Kelimesi.....	110
b. Zan Kelimesi	111
E. ŞİİR/ŞİR (شعر) KELİMESİNİN SEMANTİK ANALİZİ	112

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSLAM ÖNCESİ VE SONRASINDA ŞİİR, FARKLI AÇIDAN ŞİİRİN

DEĞERİ	117
A. TARİHİ SÜREÇTE ŞİİRE GENEL BAKIŞ	117
1. Şiir Kelimesinin Kökeni ile İlgili Görüşler.....	117
2. Tarihî Süreçte Şiirin Ortaya Çıkışı ve Şiir ile İlgili İlk Eserler	118
B. TARİHİ SÜREÇTE ARAPLARDA ŞİİR VE NESİR.....	120
1. Tarihî Süreçte Arap Şiiri	120
2. Şiir Kavramının Tarifi	122
3. Şiir ve Şu'ur Kavramlarının Münasebeti	125
4. Şiir-Nazım Ayrımı	126
5. Tarihi Süreçte Araplarda Nesir.....	127

6. Araplarda Nesrin Özellikleri	129
C. ŞİİR-NESİR AYRIMI VE KUR'ÂN	130
D. İSLAM ÖNCESİ ARAPLARDA ŞİİR VE ŞAİRİN ÖZELLİKLERİ ...	131
1. İslam Öncesi Araplarda Şiirin Vasıfları	132
2. İslam Öncesi Araplarda Şairin Vasıfları	133
E. VAHİY DÖNEMİNDE ŞİİR VE ŞAİR	135
1. Hz. Peygambere Şair Yakıştırması	135
2. Hadislerde Şiir ve Şair	136
3. Şiir Yazma ve Okumanın Fıkhî Boyutu	140
F. TEFSİRLERDE ŞİİRDEN İSTİFADE.....	143
1. Şiirin Tefsir Açısından Değeri	143
2. Tefsirde Şiir İle İstişhad	144
SONUÇ	147
KAYNAKÇA	155
DİZİN	161

KISALTMALAR

A.Ü.İ.F.D.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
A.Ü.İ.F.Y.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
b.	: Bin
bkz.	: Bakınız
byy.	: Baskı yeri yok
bty.	: Baskı tarihi yok
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
D.İ.B.Y.	: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
h.	: Hicrî
HZR.	: Hazırlayan
İSAM	: İslamî Araştırmalar Merkezi
M.Ü.İ.F.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
m.	: Miladî
Ö.	: Ölüm
s.	: Sayfa
T.D.V.İ.A.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
T.D.V.Y.	: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
T.D.K.Y.	: Türk Dil Kurumu Yayınları
tsz.	: Tarihsiz
yay.	: Yayınlar
y.h.	: Yayına Hazırlayan

ÖN SÖZ

Kur'ân'ın doğru anlaşılması ve yorumlanması, onun farklı bakış açılarıyla araştırılmasına bağlıdır. Bu münasebetle Kur'ân farklı ilim dalları açısından araştırma konusu yapılmıştır. Kur'ân'ın anlaşılması, onun kelime ve ifadelerinin doğru anlaşılması ile irtibatlıdır. Kur'ân'da geçen kelime ve ifadeler ise siyak/bağlam gibi bazı hususların bilinmesine bağlıdır.

Kur'ân ile ilgili araştırmalar sonucunda birçok ilim ve bilgi alanları ortaya çıkmıştır. Kur'ân ile ilgili ulûmü'l-Kur'ân (Kur'ân İlimleri), Esbâb-ı nüzul vb. birçok araştırma alanı ortaya çıkmıştır. Zamanla Kur'ân'ın doğru anlaşılması için farklı metotlar ortaya çıkmıştır. Kur'ân'ın yorumlanması konusunda ortaya çıkan metotlardan biri de semantiktir.

Semantik, Türkçede “anlambilim” şeklinde ifade edilmiştir. Semantik adı altında anlamı konu edinen çalışmaların Batı'da ortaya çıkması oldukça yenidir. Zira bahse konu alanın ortaya çıkışı XIX. yüzyılın ilk yarısına rastlamaktadır.

Semantik, Kur'ân kelimelerinin anlaşılmasına yardımcı olan bir çalışma alanıdır. Temelde kelime tahlillerine dayanan Semantik çalışmalar, Kur'ân'da geçen kelime ve ifadelerin anlam boyutlarını belirlemeye dönüktür.

Bu çalışmamızda dilbilimsel semantikten bir metot olarak istifade etmeye çalıştık. Dilbilimsel semantik kelime ve kavramların derinlemesine araştırılmasını konu edinen bir alandır.

Semantik, zaman içinde eşzamanlı semantik ve ardsüremli semantik şeklinde iki kısma ayrılmıştır. Eşzamanlı semantikte belli bir zamanda kelime veya kavramların anlamları tespit edilir. Ardsüremli semantikte ise zaman içinde kelime veya kavramların anlamsal süreçleri incelenir.

Semantik alanındaki çalışmalar, Kur'ân'ın anlaşılması konusunda önemli bir konuma sahiptir. Cümle semantiği de Kur'ân'daki cümlelerin anlaşılmasına imkan tanır.

Kur'ân'da geçen kavramlar, bazen yeni anlamlar kazanmıştır. Kur'ân'da geçen kavramlar, bazen anlam genişlemesine veya anlam daralmasına uğramıştır. Semantik bu anlamsal boyutları inceleme konusu yapmıştır.

Araştırmamızda semantiğin uygulanması açısından şiir ve şuur kavramları incelenmiştir. Kur'ân'da geçen şiir ve şuur kelimeleri aynı kökten gelen kelimelerdir. Böylece çalışmamızda semantik metottan yararlanarak şi'r veya şe-e-ra kökünden türeyen şiir, şuur ve şair kelimelerini inceleme imkanı bulduk.

Ayrıca çalışmamızda Kur'ân'da şiir ve şaire nasıl yaklaşıldığı konusu ele alınmıştır. Böylece İslam'ın şiire ve şaire nasıl yaklaştığını anlamaya çalıştık.

Doç. Dr. Hacı ÖNEN
Diyarbakır, 2025